

foglalkozzanak vele. A kísérleti pedagógiában ugyanis az adatoknak nagy számára van szükség, hogy bizonyos törvényszerűséget állapíthassunk meg. Éltes könyvének megállapításait 218 adatra építi. Ennyi adat távolról sem elegendő, hogy a Binet-Simon-féle módszert a mi viszonyainknak megfelelőleg helyesbítsük. Ehhez sok kutató kollektív munkája szükséges. Ha ez a munka nálunk csakugyan megindul, ez nagyrészt Éltesnek és gonddal megírt könyvének lesz az érdeme és dicsérete.

Molnár Oszkár.

Fr. W. Fœrster: Staatsbürgerliche Erziehung. Prinzipienfragen politischer Ethik und politischer Pädagogik. 2., vermehrte und umgearb. Aufl. Leipzig, 1914; Teubner, 8°, VI+200 l., 3 M.

A politikai nevelés nem más, mint önzetlenségre nevelés. Ez azonban nem erkölshirdetéssel történik, hanem az önzetlen cselekvés állandó, folytonos gyakorlásával. Ez a két alapgondolat emelkedik ki Fœrster eme könyvéből. Nagy tévedésnek tartja azt a hitet, hogy az alkotmányos intézményeknek és történelmi fejlődésüknek ismertetése teljesen kimeríti a politikai nevelés fogalmának körét. Szükségesnek tartja az ilyen irányú felvilágosítást, de a pusztán oktató elemekkel szemben a nevelés elsőrendű fontosságát hangoztatja.

Munkájának főcélja: előadni azokat az alapelveket, amelyeket a polgárok nevelésében a gyermekkortól a férfikorig szem előtt kell tartani; sőt azon túl is, mert a politikai vezetőknek a tömegekre való hatása sem egyéb, mint nevelő ténykedés. Az, hogy a gyermek a szülői házban hogyan viselkedik szülőivel, testvéreivel, társaival és a cselédséggel szemben, az szerinte mind a politikai nevelés körébe tartozik, mert már a gyermekkorban kell mindenkinek megerősödni abban a meggyőződésben, hogy kivüle mások is vannak, életében másokra is tekintettel kell lennie. Mások megbecsülése az alapja minden politikai nevelésnek és szociális pedagógiának, mert hozzászoktat az én korlátozásához s ahhoz a gondolathoz, hogy az egyént alárendeljük a köznek. Ennek a nevelésnek a gyermekkorban különösen két eszköze van. A gyermektársaságok, baráti körök lassankint, szinte öntudatlanul hozzászoktatják a gyermekeket ahhoz, hogy a pajtások ügyét a magukévá, tegyék s kifejlesztik bennük a közösség érzetét. Ez azonban másrészt veszedelmes is lehet, mert elfogultakká teszi őket a pajtáskörön kívül állók iránt s a későbbi egyoldalú pártszellemnek egyik okozójává válik. Sokkal hasznosabbak s az előbbieket üdvösen ellensúlyozzák a különféle versenyjátékok, mert már korán figyelmeztetik az ifjút arra, hogy az ellenféllel szemben igazságos és méltányos legyen.

Nagy fontosságot tulajdonít az erkölcsi, tehát a politikai nevelés érdekében is, a közös kirándulásoknak. Ezekben alkalmuk van az idősebb tanulóknak a kisebbekkel törődni; a kirándulások megtanítják az ifjúságot arra, hogy miként kell az idegen emberek társaságában viselkedni, rászoktatja arra, hogy a vendéglők személyzetével szemben udvariasok legyenek s a vendégfogadók bútorzatát megkímélik. Szóval a közös kirándulások helyes vezetéssel alkalmat adnak az »Entselbstung» folytonos gyakorlására.

Nagy híve a tanulók önkormányzatának, ennek az amerikai intézménynek, amely azonban Európában is sok sikert mutat már fel. Részletesen ismerteti az eddigi kísérleteket s lelkesen magasztalja az elért eredményeket. A mai iskola nagy hibájául rója fel, hogy olyan polgárokat nevel, akik szolgailag engedelmességek és despota módon parancsolnak. Az iskolai önkormányzat ellenében alkalmas arra, hogy a jó polgár legnagyobb erényére, az önkéntes engedelmességre nevelje az ifjúságot. A tanulók bíraskodása megszünteti azt az állapotot, hogy a tanuló a tanárban folytonosan a büntető bírót látja; emelkedik bizalma a tanárokkal szemben, ami pedig a jellemképzés szempontjából nagyon fontos, mert a tagadás és hazudozás helyét az iskolai életben az őszinteség és nyíltság foglalja el.

A politikai oktatást sem tudja az erkölcsi neveléstől elkülöníteni. Éppen ezért nem igen lelkesedik a németországi iskolák »Bürgerkunde»-jáért, amely a nevelő momentumok mellőzésével csak ismereteket közvetít, még pedig túlságosan elméleti modorban. Hibáztatja, hogy a német iskolai kézikönyvek az állampolgári ismeretek terjesztésére ilyen tételeket tárgyalnak: adópolitika, vámszövetség, munkásbiztosítás stb. Egy francia iskolai kézikönyvből ellenben többek között a következő fejezetek címeit idézi: humanizmus és hazafiság, türelem és fanatizmus, az állampolgári energia megtartása (mértékletesség stb.). Leginkább azonban a svájci rendszerrel rokonszenvezik, mert ebben találja meg az erkölcsi elveknek gyakorlására való biztatást. Megemlékezik például egy kézikönyvről, amely novellisztikus keretben mutatja be a tűzoltóintézményt, a szomszédokhoz való viszonyt, a községi szervezetet stb. Hozzáteszi, hogy ilyen módon lehetne tárgyalni a szegényügyet, a patronázst, az iszákosság elleni küzdelmet. Nagy lelkesedéssel beszél az angolországi és amerikai settlementek, népotthonok munkájáról, amelyeknek a népvédelmen kívül egyik jelentős feladatuk a nép továbbművelése is. Hozzáteszi, hogy az eredményt még fokozni lehetne, ha a vallásos szellem a settlementekben erősebben érvényesülne. Általában az egész könyvet erős vallásos szellem hatja át. Sokszor hangoztatja, hogy a vallás tudja az önzetlenséget leginkább belenevelni az emberek szívébe. Sok érdekes témát

is ajánl az ilyen egyesületek megbeszéléseire és helyesnek tartaná, ha különösen a fiatalokúak bírái tartanának ezekben erkölcsi tárgyú előadásokat, mert ezeknek és a patronázsznak a működésében sokkal fontosabbnak véli a pedagógiai, mint a szigorúan bírói tevékenységet.

Különösen érdekesek azok a fejezetek, amelyekben a hivatott vezetők, az iskolai, katonai és hivatali vezetők erényeit fejtegeti, majd áttér a politikai vezetők kötelességeinek ismertetésére. Amilyen lelkiismeretes aprólékossgal sorolja fel a gyermeknevelés tényezőit, éppen olyan emelkedett szellemmel jellemzi a hivatott vezetőket. Mindenekelőtt hangoztatja, hogy az embervezetés lélekvezetés s azért az emberekhez csak a lélek nyelvén lehet szólani. Csak az a vezető érdemel tiszteletet, aki maga is tiszteli azokat, akiket vezet. A türelmetlenségnek és erőszaknak kettős veszedelme van: nemtelen érzéseket ébreszt, a nemeseket pedig eltompítja. Csak az a hivatott vezető, akinek sikerül másokat is vezetőkké nevelni s magát ezáltal bizonyos idő múlva fölslegessé tenni. Az igazi vezető érzi azt, hogy neki nincs több megengedve, mint más embereknek, hanem több van megtiltva. Ha a vezetők az erélyt türelemmel egyesítik, ez nem fogja az engedelmisséget gyöngíteni, mert sohasem vágyódtak az emberek annyira az engedelmisség után, mint most, de szabad polgárok módjára akarnak engedelmeskedni. Csak az követelhet engedelmisséget, akit nemes célok vezetnek, aki tehát szintén engedelmeskedik. A reális politika nevében nem szabad az erkölcsi érzéket figyelmen kívül hagyni, mert ez is reális tényező. Hiábavaló a népnek politikai nevelése, ha a központi hatalom nem áll erkölcsi alapon. Az igazi előkelőség az önfegyelmezésben nyilvánul. Érdekesen fejtegeti az arisztokrácia szerepét a demokratikus államokban s a monarchikus államforma jövőbeli hivatását is.

A szerző maga is hangoztatja, hogy azok az elvek, amelyeket hirdet, nem mind újak. Új azonban az a mód, ahogyan ezekből az elvekből a politikai nevelés egész rendszerét fölépíti. Az az emelkedett szellem pedig, amely az egész könyvből kiárad s az előadásnak lelkes hangja nemcsak hasznos, hanem élvezetes olvasmányá is teszük Foersternek ezt a munkáját.

Suszter Oszkár.

A. B. de Bary: The letters of a schoolma'am. With an introduction by the Earl of Shaftesbury. London Dent. 1913.

Ez a munka tulajdonképen pedagógiai regénynek készült levelekben. Meg akar ismertetni bennünket egy angol tanítónő helyzetével, akadályaival, avval az élettel, amelyet az egy eldugott kis falu-